

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО, ГОСПОДАРСЬКО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО

УДК 346.91

ДЖЕПА Ю.А.

**ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ НАКАЗНОГО ПРОВАДЖЕННЯ
ЗА ГОСПОДАРСЬКИМ ПРОЦЕСУАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ**

У статті з'ясовано специфіку наказного провадження за Господарським процесуальним кодексом України. Надано наукову інтерпретацію цього правового явища. Розкрито перелік особливостей наказного провадження за Господарським процесуальним кодексом України та охарактеризовано сутність кожної з них.

Ключові слова: *наказне провадження, Господарський процесуальний кодекс України, господарський процес, судочинство.*

В статті вивчена специфіка приказного виробництва по Хозяйственному процессуальному кодексу України. Предоставлена научная интерпретация данного правового явления. Раскрыт перечень особенностей приказного производства по Хозяйственному процессуальному кодексу Украины, и охарактеризована сущность каждого из них.

Ключевые слова: *приказное производство, Хозяйственный процессуальный кодекс Украины, хозяйственный процесс, судопроизводство.*

In the article the specifics of the orderly proceedings under the Commercial Procedural Code of Ukraine are clarified. The scientific interpretation of this legal phenomenon is provided. The list of peculiarities of the ordering proceedings according to the Commercial Procedural Code of Ukraine is described and the essence of each of them is outlined.

Key words: *order procedure, economic process code of Ukraine, economic process, legal proceedings.*

Вступ. Із прийняттям Україною курсу на європейську інтеграцію одержала актуальність проблема гармонізації вітчизняного законодавства з європейським. У процесі реформи процесуального законодавства, згідно із законопроектом «Проект Закону про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» № 6232 від 23.03.2017 р. [1], у процесуальний та науковий обіг було введено новий для господарського процесу інститут наказного провадження. Запровадження наказного провадження в судову практику було зумовлене недоцільністю використання складної та довготривалої процесуальної форми позовного провадження з метою розгляду та вирішення безспірних вимог. Тому нині це є одним із найдовгоочікуваніших наслідків судової реформи, оскільки завдяки цій законодавчій новелі відбулось спрощення судових процедур, пришвидшення розгляду справи та розвантаження судової системи від невиправданої кількості судових справ.

Так, нова редакція Господарського процесуального кодексу України [2] містить розділ, присвячений наказному провадженню, який частково був запозичений із Цивільного процесуального кодексу України [3]. Нині наказне провадження являє собою самостійний і спрощений вид судового провадження у господарському судочинстві під час розгляду окремих категорій справ, яке має на меті вирішення спору, який виник між сторонами матеріальних правовідносин. В основі наказного провадження перебуває конфлікт, адже у протилежному разі сторона

© ДЖЕПА Ю.А. – кандидат юридичних наук, суддя-спікер (Господарський суд Сумської області), доцент кафедри правосуддя (Сумський національний аграрний університет)

спору не зверталася б до суду. Головна відмінність наказного провадження від позовного полягає у тому, що наказне провадження вирішує конфлікт у спрощеній формі, що дає змогу зекономити час та прискорити здійснення захисту прав учасників правовідносин. Дослідження поняття та особливостей наказного провадження за Господарським процесуальним кодексом України є важливим для вдосконалення господарського процесуального законодавства України, оскільки його запровадження в процесуальне законодавство хоч і є безумовно позитивним, детермінує значну кількість проблем, викликаних неузгодженістю законодавства у разі взаємодії норм матеріального та процесуального права. Відсутність у правовій доктрині низки дефініцій, що характеризують наказне провадження, а також належного комплексного аналізу його особливостей зумовлюють актуальність теми цієї статті.

Нині питання поняття та особливості наказного провадження в основному досліджуються у контексті галузі цивільного процесуального права. Своєю чергою, наказне провадження як інститут господарського процесуального права у вітчизняній науці майже не розглядається. Серед дослідників цього питання у обох галузях виділимо таких: О.І. Бобрик, О.М. Великограда, М.П. Воронов, С.В. Дяченко, О.Б. Єрошенко, А.О. Згама, О.Ю. Зуб, Т.В. Колодницька, О.О. Колосова, В.І. Крат, Т.М. Кучер, К.І. Кучерук, Н.А. Плахотіна, О.М. Стасюк, Є.А. Таликін, В.П. Фенніч, О.С. Фонова, С.С. Яценко тощо. Втім, більшість зазначених науковців не розглядала це питання у контексті науки цивільного процесуального права, що і зумовлює доцільність цього дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є виведення авторського поняття наказного провадження у господарському процесуальному праві та аналіз особливостей наказного провадження за Господарським процесуальним кодексом України.

Результати дослідження. Регулювання наказного провадження здійснюється нормами Розділу II Господарського процесуального кодексу України [2]. Втім, цей нормативно-правовий акт, як і Цивільний процесуальний кодекс України [3], не містять визначення цього поняття. Вітчизняні науковці у цьому контексті використовують дефініцію, встановлену в п. 1 Постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 23.12.2011 р. № 14 [4], згідно з якою наказне провадження є самостійним і спрощеним видом судового провадження у цивільному судочинстві при розгляді окремих категорій справ, в якому суддя в установлених законом випадках за заявою особи, якій належить право вимоги, без судового засідання і виклику стягувача та боржника на основі доданих до заяви документів видає судовий наказ, який є особливою формою судового рішення. Не беручи до уваги цивілістичний характер цієї дефініції, у загальних рисах її сутність відповідає положенням Господарського процесуального кодексу України [2]. Перш за все, у господарському процесуальному праві наказне провадження також є самостійним і спрощеним видом судового провадження під час розгляду окремих категорій справ. Звернемо увагу на те, що сторонами є заявник та боржник, а не стягувач та боржник. Особливою формою судового рішення також є судовий наказ. З огляду на близькість інституту судового наказу у господарському процесуальному та цивільному процесуальному праві, у контексті встановлення поняття наказного провадження за Господарським процесуальним кодексом України доречно звертатись до праць вчених-цивілістів.

Аналіз наукової літератури свідчить про те, що наявні дефініції наказного провадження сформульовані переважно дослідниками галузі цивільного процесуального права. Навіть дослідники наказного провадження в господарському процесі України також оперують визначеннями, встановленими у працях цивілістів [5, с. 1003–1004]. Вважаємо таку ситуацію серйозним теоретичним недоліком, який потребує негайного вирішення та є ще одним підтвердженням актуальності теми нашого дослідження.

Так, серед цивілістичних концепцій, звернемо увагу на позицію Р.М. Мінченко, яка визначає наказне провадження як особливий спрощений вид цивільного судочинства, спрямований на швидкий та ефективний захист безспірних прав осіб шляхом видачі судового наказу, що водночас є судовим рішенням та виконавчим документом [6, с. 163]. Вважаємо цю позицію цілком вдалою, виходячи із раніше зроблених висновків. Вона цілком відповідає положенню Постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду, проаналізованої нами раніше. Розглядаючи цю позицію із «господарської» точки зору, зазначимо такі особливості, які мають розглядатись інакше: 1) наказне провадження є особливим спрощеним видом господарського судочинства; 2) об'єктом наказного провадження є не безспірні права, а вимоги про стягнення грошової заборгованості за договором, укладеним у письмовій (у тому числі електронній) формі, якщо сума вимоги не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб (ч. 1 ст. 48 Господарського

процесуального кодексу України [2]). В інших аспектах така дефініція цілком може використовуватись і для визначення наказного провадження у господарському процесі.

С.В. Дяченко визначає наказне провадження як провадження окремої категорії справ за заявою особи (стягувача) про стягнення грошових коштів або витребування майна з боржника, без проведення судового засідання і виклику сторін на підставі достатніх, допустимих і належних доказів, що визначають обґрунтованість вимог стягувача та малоїмовірність захисту боржника у випадках, передбачених ст. 96 Цивільного процесуального кодексу України [7, с. 119]. Як і у разі з попередньою дефініцією, основна особливість цієї позиції полягає у зазначенні специфіки, притаманної наказному провадженню саме у цивільних процесуальних відносинах. Це, зокрема, зазначення сторін провадження (стягувач, а не заявник) та пряме посилення на статтю Цивільного процесуального кодексу України, яка визначає вимоги до судового наказу.

На думку О.О. Колосової, наказне провадження – це спрощений вид цивільного судочинства, в якому за підсумками розгляду справи видається судовий наказ про стягнення з боржника грошових коштів або витребування майна, що обов'язково має підтверджуватись письмовими документами та є одночасно актом суду і виконавчим документом [8, с. 157]. Ця дефініція, на відміну від попередніх проаналізованих, взагалі не має галузевого визначення, окрім формулювання «вид цивільного судочинства». В усіх інших аспектах таке визначення можна використовувати для пояснення сутності наказного провадження у будь-якій галузі процесуального права, в якій встановлено цей інститут.

Тому на підставі проаналізованих позицій сформулюємо дефініцію наказного провадження у господарському процесуальному праві. Так, **наказним провадженням** є самостійний, особливий, спрощений вид судового провадження при розгляді господарських справ про стягнення грошової заборгованості за договором, спрямований на швидкий та ефективний захист прав заявника, в якому суддя в установлених законом випадках за заявою особи без судового засідання і виклику сторін на підставі достатніх, допустимих і належних доказів видає судовий наказ, який є особливою формою судового рішення (водночас судовим рішенням та виконавчим документом).

Зі здійсненого аналізу виділимо такі **особливості наказного провадження у господарському процесуальному праві**:

- 1) самостійність, особливість та спрощеність;
- 2) судовий наказ видається виключно за вимогами про стягнення грошової заборгованості за договором, укладеним у письмовій (у тому числі електронній) формі, якщо сума вимоги не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;
- 3) спрямування на швидкий та ефективний захист прав заявника;
- 4) відсутність судового засідання і виклику сторін;
- 5) видання на підставі достатніх, допустимих і належних доказів;
- 6) особливість судового рішення, яке водночас є і судовим рішенням, і виконавчим документом.

Самостійність наказного провадження у господарському процесуальному праві полягає у тому, що цей вид судового провадження не варто розглядати як складник інших проваджень. Воно є таким самим повноцінним провадженням, як і позовне. Ознака особливості полягає у тому, що наказному провадженню у господарському процесуальному праві характерні лише властиві йому специфічні риси. Вони є відмінними і від інших видів судових проваджень у господарському процесуальному праві, так і від наказового провадження в цивільному процесуальному праві. Ознака спрощеності полягає у тому, що це провадження є значно простішим за позовне. Ця «спрощеність» розкривається у ст. 154 Господарського процесуального кодексу України [2]. Так, суд розглядає заяву про видачу судового наказу протягом п'яти днів із дня її надходження. Розгляд проводиться без судового засідання і повідомлення заявника і боржника. За результатами розгляду заяви про видачу судового наказу суд видає судовий наказ або постановляє ухвалу про відмову у видачі судового наказу. При цьому судовий наказ оскарженню в апеляційному порядку не підлягає, проте може бути скасований.

Наступна ознака, виділена нами, згідно з якою судовий наказ видається виключно за вимогами про стягнення грошової заборгованості за договором, укладеним у письмовій (у тому числі електронній) формі, якщо сума вимоги не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, також встановлена у нормах статті Господарського процесуального кодексу України [2]. Окрім цього, у ст. 148 встановлено, що особа має право звернутися до суду з вимогами про стягнення грошової заборгованості за договором, укладеним у письмовій (у тому числі електронній) формі, якщо сума вимоги не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму

для працездатних осіб, у наказному або спрощеному позовному провадженні на свій вибір. Тобто з однієї сторони ця ознака може бути притаманною як наказному, так і позовному провадженню, але у цьому разі ключовим фактором є виключність – за іншими вимогами справа не може розглядатись у порядку наказного судочинства.

Ознака спрямування на швидкий та ефективний захист прав заявника вже була частково розглянута нами у цій статті. З однієї сторони, особливістю наказного провадження є швидкість – суд розглядає заяву про видачу судового наказу протягом п'яти днів із дня її надходження. Для прикладу, у порядку позовного провадження згідно зі ст. 176 Господарського процесуального кодексу України [2], суд протягом п'яти днів із дня надходження позовної заяви лише відкриває провадження у справі. Тобто строки розгляду є значно більшими. При цьому швидкість жодним чином не впливає на ефективність захисту прав заявника, адже за результатами розгляду заяви про видачу судового наказу протягом цих самих п'яти днів суд видає судовий наказ або постановляє ухвалу про відмову у видачі судового наказу [2]. Іншими словами, ознака швидкості полягає у тому, що заява про видачу судового наказу розглядається лише протягом п'яти днів, а ознака ефективності у тому, що цих п'яти днів цілком достатньо для суду, щоб прийняти аргументоване рішення.

У цій ст. 154 Господарського процесуального кодексу України [2] розкривається інша ознака наказного провадження за Господарським процесуальним кодексом України – відсутність судового засідання і виклику сторін. У наказних провадженнях суддя приймає рішення на основі письмових доказів. Саме тому у таких провадженнях не застосовується принцип змагальності сторін. Тож, участь заявника та боржника, як і власне проведення судового засідання, втрачають свій сенс. При цьому варто врахувати, що у господарських правовідносинах більшість угод укладається саме у письмовій формі. Господарський договір є важливим інструментом механізму господарсько-процесуального регулювання. За умов, коли фактично усі докази є письмовими та безспірними, участь сторін є необов'язковою.

Близькою за значенням до проаналізованої є наступна ознака – видання на підставі достатніх, допустимих і належних доказів. Достатність доказів визначається як наявність у заявника таких доказів, які викликають у нього внутрішню переконаність у достовірному з'ясуванні наявності обставин предмета доказування, необхідних для прийняття рішення у справі на його користь. Допустимість – такі докази мають бути одержаними заявником у встановленому законом порядку з дотриманням процесуальної форми. Належність доказів полягає у тому, що вони прямо чи непрямо мають підтверджувати існування обставин, на які вказує заявник. Вкотре підкреслимо, що достатніми, допустимими і належними у наказному провадженні можуть бути лише письмові (у тому числі й електронні докази). При цьому у вітчизняній науці наказне провадження через зазначену ознаку викликає чимало дискусій й суперечок. Т.В. Колодницька звертає увагу на те, що у цивільному процесі частина науковців дотримується думки щодо недоцільності видачі судового наказу на підставі письмових доказів, заперечуючи ідею їх безспірності [9, с. 20]. Втім, як ми зазначали раніше, у господарських правовідносинах фактично усі договори мають письмову форму, а отже, встановлення обов'язкової вимоги щодо письмового характеру доказів є цілком доцільним.

Остання виділена нами ознака – особливість судового рішення, яке водночас є і судовим рішенням, і виконавчим документом. Так, у ч. 4 ст. 147 Господарського процесуального кодексу України [2] встановлено, що Судовий наказ підлягає виконанню за правилами, встановленими законом для виконання судових рішень. Такі правила, зокрема, встановлені у ст.ст. 155, 156, 159 цього нормативно-правового акта. Так, у судовому наказі зазначаються: дата видачі наказу; найменування суду, прізвище та ініціали судді, який видав судовий наказ; реквізити сторін; посилення на закон, на підставі якого підлягають задоволенню заявлені вимоги; сума грошових коштів, які підлягають стягненню; сума судових витрат, що сплачена заявником і підлягає стягненню на його користь із боржника; повідомлення про те, що під час розгляду вимог у порядку наказного провадження та видачі судового наказу суд не розглядає обґрунтованість заявлених стягувачем вимог по суті; відомості про порядок та строки подання заяви про скасування судового наказу; дата набрання судовим наказом законної сили; строк пред'явлення судового наказу до виконання; дата видачі судового наказу стягувачу. Після видачі судового наказу суд не пізніше наступного дня надсилає його копію (текст), що містить інформацію про веб-адресу такого рішення в Єдиному державному реєстрі судових рішень, боржникові на його офіційну електронну адресу або рекомендованим листом із повідомленням про вручення чи цінним листом з описом вкладеного, якщо офіційної електронної адреси боржник не має. Одночасно з копією судового наказу борж-

никові надсилається копія заяви стягувача про видачу судового наказу разом із доданими до неї документами. У разі ненадходження до суду заяви від боржника про скасування судового наказу протягом п'яти днів після закінчення строку на її подання судовий наказ набирає законної сили.

Висновки. Таким чином, дослідження поняття та особливостей наказного провадження за Господарським процесуальним кодексом України продемонструвало низький рівень наукової уваги до цього питання. Незважаючи на новизну цього інституту для вітчизняного господарського процесу, наказне провадження так і не отримало належного розкриття у наукових джерелах. Нині залишаються невстановленими дефініції, пов'язані з наказним провадженням у господарському процесі, та аналіз специфічних ознак загалом. Низка дослідників цього питання саме у «господарському» аспекті посилається на праці вчених-цивілістів, і, як наслідок, їх висновки позбавлені галузевої специфіки досліджуваного інституту. Тож вважаємо за доцільне зробити висновок, що питання поняття та особливостей наказного провадження за Господарським процесуальним кодексом України потребує подальших комплексних досліджень.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів. Проект Закону № 6232 від 23.03.2017 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61415.
2. Господарський процесуальний кодекс України. Закон України від 06.11.1991 р. № 1798-XII. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1992. № 6. Ст. 56.
3. Цивільний процесуальний кодекс України. Закон України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2004. № 40-41, 42. Ст. 492.
4. Про практику розгляду судами заяв у порядку наказного провадження. Постанова Вищого спеціалізованого суду від 23.12.2011 р. № 14. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0014740-11>.
5. Таликін Є.А. Сфера застосування наказного провадження в господарському процесі України. Форум права. 2013. № 1. С. 1003–1011.
6. Цивільний процес України : підручник / за ред. Р.М. Мінченко. Х.: Одиссей, 2012. 496 с.
7. Дяченко С.В. Поняття наказного провадження / С.В. Дяченко, М.П. Воронов, Я.О. Базя. Сучасні питання економіки і права. 2014. Вип. 1. С. 117–120.
8. Колосова О.О. Наказне провадження як спрощений вид цивільного судочинства. Право і суспільство. 2013. № 3. С. 151–158.
9. Колодницька Т.В. Спрощені судові процедури в господарському процесі. Одеса, 2018. 34 с.